

בדין עד היכן ברכת הזימון, מו ע"א

- א. עד היכן ברכת הזמון? רב נחמן אמר: עד נברך; ורב ששת אמר: עד הזן.
- ב. נימא כתנאי; דתני חדא: ברכת המזון שנים ושלשה: ותניא אידך: שלשה וארבעה.
- ג. סברוה, דכולי עלמא הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא; מאי לאו בהא קמיפלגי, מאן דאמר שנים ושלש – קסבר עד הזן, ומאן דאמר שלש וארבע – קסבר עד נברך! –
- ד. לא, רב נחמן מתרץ לטעמיה ורב ששת מתרץ לטעמיה. רב נחמן מתרץ לטעמיה; דכולי עלמא עד נברך, מאן דאמר: שלש וארבע – שפיר, ומאן דאמר שנים ושלש – אמר לך: חכא בברכת פועלים עסקינן, דאמר מר: פותח בהזן וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ.
- ה. רב ששת מתרץ לטעמיה; דכולי עלמא עד הזן, מאן דאמר שנים ושלש – שפיר, ומאן דאמר שלש וארבע – קסבר: הטוב והמטיב דאורייתא היא.

רקע

שתי הברייתות מונות את הברכות גם במקרה שיש ברכת הזימון וגם במקרה שאין ברכת הזימון. נסקור תחילה את האפשרויות ההלכתיות הקיימות, ולאחר מכן נבחן את האפשרויות הפרשניות בברייתות.

האפשרויות ההלכתיות תלויות במשתנים הבאים [הערכים הימניים מוסיפים ברכה]:

- א. מחלוקת האמוראים בברכה"ז [עד נברך / עד הזן]
 - ב. המברך [סתם אדם / פועל]
 - ג. הטוב והמטיב [דאורי / דרבנן]
- המשתנה התלוי: מספר הברכות עם זמון ובלעדיו [1-2; 2-3; 3-4; 4-5]

עד הזן (ר"ש)			עד נברך (ר"נ)		
פועלים	סתם אדם		פועלים	סתם אדם	
2-3	3-4	הטוב והמטיב דאורי'	3-4	4-5	הטוב והמטיב דאורי'
1-2	2-3	הטוב והמטיב דרבנן	2-3	3-4	הטוב והמטיב דרבנן

מהלך הסוגיא

כעת נעבור לפרשנות הברייתות. הערכים בברייתא הראשונה הם [2-3] ובשניה [3-4]. .
שלוש אפשרויות עולות בגמרא לפרש את החילוק בין שתי הברייתות.
בסעיף ג הגמרא מניחה, שבשתי הברייתות מדובר בסתם אדם, ולכו"ע הטוב והמטיב דרבנן. שתי הנחות אלו מתאימות למשבצת הימנית תחתונה שבכל טבלה. ומכאן שהחילוק בין שתי הברייתות הוא החילוק בין שתי הטבלאות, דהיינו הברייתא הראשונה היא כמשבצת הימנית תחתונה בטבלה השמאלית, והברייתא השניה היא כמשבצת הימנית תחתונה בטבלה הימנית. משמעות הצבה זו היא שהתנאים נחלקו במחלוקת האמוראים.
כדי לדחות הקבלה זו בין המחלוקות, מעלה הגמרא אפשרויות נוספות לחילוק בין הברייתות:
בסעיף ד מיישבת הגמרא את שתי הברייתות לפי הטבלה של ר"נ. הברייתא השניה עוסקת כמו בהצבה הקודמת בימנית תחתונה, אך הברייתא הראשונה עוסקת בפועלים, דהיינו במשבצת השמאלית תחתונה. שתי הברייתות אם כן מוצבות בשורה התחתונה של הטבלה הימנית.

בסעיף ה מיישבת הגמרא את שתי הברייתות לפי הטבלה של ר"ש. הברייתא הראשונה עוסקת, כמו בהצבה מסעיף ג, בימנית תחתונה, אך הברייתא השניה סוברת שהטוב והמטיב דאורייתא, דהיינו כמשבצת הימנית עליונה. שתי הברייתות מוצבות אם כן בטור הימני של הטבלה השמאלית.

סיכום

האפשרויות להצבת הברייתות

	ברייתא א [2-3]	ברייתא ב [3-4]
סעיף ג [כתנאי]	ימנית תחתונה בטבלה השמאלית	ימנית תחתונה בטבלה הימנית
סעיף ד [ר"ג]	שמאלית תחתונה בטבלה הימנית	ימנית תחתונה בטבלה השמאלית
סעיף ה [ר"ש]	ימנית תחתונה בטבלה השמאלית	ימנית עליונה בטבלה השמאלית